

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

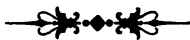
А. БЕЛИЋ

уз

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у
Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у
Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив.
у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив.
у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА,
проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА,
проф. Унив. у Београду

КЊИГА VIII

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1928—1929

Етимологије.

Вѡље, вѡ, ваљање (сукна), вељача.

1. Вѡље, п., у кесу раширени једњак под вратом кокошима и другим птицама, гдје им стоји зрње што позобљу и мекша прије него иде у желудац... *Миклошић* (EW 394. s. v. *volje*) и не покушава етимологије. *Вук* у рјечнику биљежи: „вѡља, f 3) гуша у кокоши или у тице, der Kropf der Henne, des Vogels, guttur“. У западним крајевима говори се понајвише *вѡље*, neutrum, sg: област приморско-крајишка: *Бѡнић* (г. проф. С. Остерман), *Прѡмишље*, (а то су чисти штокавци јужнога говора, нове акцентуације). И *Шулић*: *воље* (vǫlje, che anno gli uccelli a pie del collo). И *Микаља*: „*воље* (voglje) од птица (ventriccio de gli ucelli) ingluvies“; „*воље* (voglje) чељадета, гуша. Оток (citok!) од врата. (Scrofole) struma“. У хрв. Приморју говори се и *вѡља* f (у птица, г. проф. Широла). И Подгорје *вѡља* f. (у кокоши и говечета) (Луково Шугарје, Стариград); а Котари (у кокоши): *вѡља* f. (Пољица) и *вѡље* п. (Горица).

Ова двојакост (п. и f.) биће прасловенска, јер и један и други облик долази у другим словенским језицима; паче и мушки род. *Јунман* има за чешки језик само средњи род: *vole*, -e et -ete pl. -ata, а у словачком је женски род *vola*, у. *Лунде* за пољски језик има на првом мјесту средњи род: *wole*, а, п., али додаје и мушки род: *wól*, *wól*, а, т. *Гринченко* за малоруски има само средњи род: *вѡло*, *ла* а тако и *Носовић* за бјелоруски: *вѡле*, *ля* с. ср. Старословенски, словеначки, бугарски, великоруски и лужичкосрпски немају те ријечи (са вокалом *o* у коријену) (*Миклошић*, *Плетершник*, *Геров*, *Даљ* и *Петровски*, *Пфул*). По писању *Микаљину*: *voglje* може се поставити стсл. облик: *вољѣ (не: *вољѣ), прасловенски дакле: *vol-je (не: vol-ъje), јер се прасл. *lj* у Микаљино доба (г. 1649.) говорило *љ* и он га пише: *glj*, *gl*: *voglja* (voluntas), *obigljen* (=обијељен), а прасловенско се: *lyj*

говорило *лј* и он га пише *лј*: *veselje, kolje, zelje, zeljice*, срчано зелје (*zelje*) *zelje od guja*.¹⁾

Претеже, како видимо, средњи род (по о-декл.) а на то је могла дјеловати тежња за диференцирањем од сасвим друге ријечи по постању и по значењу: *вдља voluntas*.²⁾

Значење је свуда, гдје ријеч имаду, шире него у Вука, барем као у Микаље, али исп. и у нас ријеч *подвољак* од истога коријена.

Линде одређује *wole* овако: „Трбушатост (*wypukłość*) под грлом у животиња, у птица, говеда (*wołow*), свиња и у људи (исп. њем. *Wulst*) *der Kropf*“. И по примјерима види се јасно да им у птица значи оно што и нама; — у људи: *гуша, der Kropf der Menschen, struma; scrophula*; мртва кост, *Überbein, ganglion*; за животиње, осим птица, нема у примјерима потврде (нешто ћемо послије споменути). — *Јунгман* слично: „Трбушатост или *гӯка (wypuklost nebo nábor)* под грлом људи, животиња, птица, *der Kropf*“. Осим Вукова значења: у птица (*ingluvies*), примјери потврђују и *Линде* - Микаљино значење: у људи (*struma*); а осим тога напосе истиче значење: *грџница, die Bräune*, ангина, у свиња; и *грлену жлијезду, оток грла, die Bräune*, у коња (*s. v. hlíza*). — *Носовић*: 1) *зобъ* на шеџ. 2) *зобъ* у птици. Може се дакле рећи, да се слаже с Микаљом, *Линдом* и *Јунгманом*. — *Гринченко*: 1) *зобъ*, 2) *жирный подбородокъ*, 3) *подгрудокъ* (у быка). То је најшире значење. Руска ријеч *зобъ* настала је без сумње најприје за воље у птице, јер је у вези с *гл. зобашш*, а онда је по сличности раширено њезино значење и на воље у људи. А малоруски *воле* осим свега тога значи: *подбрадак, подвољак*, што се отегне у дебела човјека (*doppeltes Kinn, Fettwulst unter dem Kinn*) и значи: *подвратник*, што Вук вели: у марве оно дебело под вратом (*die Wamme, plear*), а особито је то у *говеда, волова* (cf. горе *Подгорје*).

Зато би се могло узети, да је одавде ријеч воље и пошла. У говеда је она отегнутост коже стална и свако је свагда може видјети; а у човјека се отегне само у одређеној болести или кад се удебели; у птица само, кад су сите. Зато је могло име ствари

¹⁾ Сасвим консеквентно то није, јер има једном и: *zeglje* као што прасл. *льї* пише редовно *лј* (-лј): *spanje, zadrimanje* ит.д. али *tergne* (=трње).

²⁾ Тај би моменат требао и код нас да одлучи код одабирања за књижевни језик; а због тога је и покренуо питање о постању те ријечи проф. природних наука г. С. Остерман, незадовољан, што је у школској књизи женски род.

дати оно, у чега је та ствар стално видљива: волж (говече). Премда вѡ и говече није једно исто, а подвратник имају сва говеда, име се може извести од вѡ, као што је: *вѡловскѡ око* (*chrysanthemum leucanthemum* поради сличности с говеђим оком).

Изведена би, у том случају, била ријеч обичним суфиксом: *-иѣ, ѡѣ, ѣ*: *vol-иѣ, *vol-ѡѣ, *vol-ѣ = вѡловскѣ, ѡѣ, ѣ или вѡлѡјскѣ, ѡѣ, ѣ. Исп. *govęždъ, kozylъ, ogyлъ, osylъ* (*Vondrak* *vergl.* I² 508). Исп. у Акад. рјеч.: орљи; Орље п. и Орља f., топографска имена у Босни, Херцеговини, Далмацији; и Вук ѡшљи; Никољ-дан, Јовањ-дан, Бања-лука; Нѣкоља као именица име манастиру у Србији (Вук); Нѣкоље = Никољ-дан (Акад. рјечн., у Славонији); Спѡсово = Спѡсов-дѡн (Вук) и = Спѡсова f., нѡ Спасову (Примишље); Ђурђево (име мјестима) и Јурјева = Јурјев-дан (Ак. рјечн.). А у пољ: има баш адјектив: „woli, a, e, od wołu, Ochsen=: Wołowa або wola choroba (болест); Wołowa czyli wola skóra (кожа); Ze skóг wolicн; а у значењу: dla wołow, zu Ochsen, für die Ochsen у употреби је само облик wołowy (не: woli).

Особито би, тако схваћену, постању и значењу ријечи *вѡља* (Kropf) одговарала ријеч *кѡжа*, од кѡза, *koz-ја, најприје значење *козја кожа* а онда уопће *кожа* (у грч. φα овчја кожа, истим наставком од ѡѣ овца) (*BEW* 597); најприје *воље воловско* а онда слично у чега било другога. Не одлучује у ствари, који се род узме, јер је наставак по постању адјективни, а ти се адјективи често супстантивирају, уопће у индв. језицима (Бругман *Grund.* II 1², 182). И акценатски су односи исти у ове двије ријечи: кѡза, чак. козѡ, рус. козѡ: кѡжа чак. кѡжа рус. кѡжа; *gen. sg.* вѡла, чак. волѡ, рус. волѡ: вѡља, чак. вѡља, рус. вѡло, вѡле. Ни *кожа* ни *воља*, нијесу у прасл. имале првобитни јаки акценат на коријену, премда је кратки вокал, јер да јесу, прешао би по Сосир-Фортунатовљеву закону на свршетак.

Како је у чакавском иста ријеч за желудац и за воље: *жебѡлац* — *жебѡлца*¹⁾, тако је и у енглеском: *crop* (по постању одговара њемачкој *Kropf*), па ми се чини, да је тако било и са ријечи *wole* у старом пољском, ако добро схваћам овај Линдов цитат s. v. *wole* из *Thesaurusa* од Кнапскога (1621): „Wole u człowieka, skóra pod gardłem wisząca, flak, skóra płaska wisząca“.

¹⁾ Саопћио ми проф. Широла из свога рјечника; он спрема велики акценатовани рјечник свога чакавскога, хрељинскога, дијалекта и већ је свршио знатно већи дио. Ту ми је радосну вијест част јавити свијету наше струке, гдје се таква књига већ одавно једва чека.

Држим да ту Кнапски набраја значења ријечи *wole*: 1. struma у човјека, 2. подвољак у човјека, 3. преживачки желудац (*flak*), 4. кожа што виси волу под вратом (Cf. *flak* у Линда).

*

Тако би стајало питање етимологије ријечи *воље*, кад је узмемо осамљено у облику таквом какав је, не мислећи да би ту могло бити пријевоја и везе с друкчијим ријечима истога коријена у словенским језицима и изван њих; али нас на тражење такове везе сили чињеница, кад нас наједном иза такова нашега разматрања изненади *Павловски* ријечју: „*валѣѣ* s.n. der Vogelkropf“, а *Даљ* му потврди: „*валѣѣ* ср. смл. птичий зобъ, куда пища *валишся* до перехода въ желудокъ“. Најприје ћемо дакако гледати, даде ли се то довести можда у склад с нашим, гдѣре изложеним схваћањем. *Валѣѣ* се говори у *смоленском* нарјечју, а *смоленско* је нарјечје *акавско*; акценат није на коријену, дакле је као *a* могло бити изговорено и *o* (водѣ-вадѣ), а како ријеч није књижевна, није јој *Даљ* знао етимологијскога писања, те је записао с *a* мј. с *o*, као што се уопће пише калачъ, лаптѣ и др. мј. колачъ, лопта (исп. *Соболевскога* *Лекцији* 1907⁴, 76-80). Што је наст. -ѣје мј. -је, то нас не забуњује, јер се та два облика истога наставка уопће у индв. језицима измјењују, исп. си. *pítryas* и *pítriyas*, слав. телећи (-јо) — козја (-ѣја) — кожа (-ја) (*Вондр. Vergl.* I² 508).

Ипак је *Даљево* схваћање толико замамљиво, да нас потакне да не пријеђемо преко њега тек онако. Воли човјек своје схваћање него туђе, али истину најволи, пак не би рад да му се догоди, да је пред њом очи затворио.

Стсл. *валѣ*, *валиши*, *валаши* има *MEW* 377. s. v. *vel 2* поради лит. *velliù - velti* (walken), и *vilnis*, а тамо је и стсл. облѣ или обѣлѣ (*rund*) (*ob-vl-ъ), лат. *volvo*. Тај се коријен дакле превија, има низину, средину, висину, и ту се лијепо може по облику прислонити и *воље* (*vol-) - *валѣѣ* (vōl-); а може му се и значење тумачити или као *Даљ*: зрње се *сваљује* (у птице), или помоћу ријечи *љвала* долина, (у птице), или *обао* (у птице кад је сита, у човјека). И *Линде* има што амо пристаје: „*walic* па *kurę*, *сураѣ* па *kurę*, auf einen Haufen werfen, *zusammen werfen*“ (птица зрње у воље) или: „*watek* *czego*, *składanina czego*, *faldy grube*, ein *Wulst*, *Wickel*, eine *dicke Falde*“ (воље у човјека, воље у дебела човјека, воље у вола). И *Павловски*: *навѣльный* *angehäuft* (в. у птице, в. у човјека, паче у свим значењима; исп. и: *навѣльная земля*, der *Alluvialboden*). — *Fick - Bezenberger* *EW* I 551 sub 4 *velo-* „*drängen*, *zusammendrängen*

versammeln“ имају лит. *su-valýti zusammenbringen*, ernten *su-si-valýti sich versammeln*, а то баш одговара словенском облику коријена у ријечи *воље*, јер је лит. *a* постало од индв. *ǝ* као и сл. *o* у коријенима, код којих се појављује и *e*; а из тога значења „скупљати се“ даду се извести сва значења ријечи *воље* у сл. језицима. По томе би *воље* било: *набор* коже, *бора*, *сабор* (као у *сукње*); у који *набор* птица *сабира*, *скупља*, *зрње*; то је њезино *сабиралиштие* зрња, њезин амбар, њезина житница. И у *воље* у човјека *сабирају се* којекакови нездравии сокови; а у *дебела* човјека и у *вола* је само *набор* коже. И у преживачком у желуцу *набори* коже. Од истога је коријена *vel* и с истим степеном пријевоја грч. οὐλαρός Gedränge из *For-vaρος* (BG I² 358); то је за људе, али има и за ствари: ἄ-ολ-λής (ол од *For*): Одис. 14, 432 βᾶλλον δ' εἰν ἐλεοσίην ἄολλέα „и друго разрежу (месо) ситно и натакну затим на ражње; опрезно спеку све и тада с ражњева скину те *све* на даске метну“ (Маретић) „ἄολλέα proleptisch: zu Hauf, *zusammen*“ (Ameis); -ἄολλίω скупљати. Кад се овако схвати *воље*, онда ни код *валѣ* није потребно за *a* сваљивати кривицу на руско акаѣе, јер је коријен и у слов. облику *vol-* и у слов. облику *val-* имао значење скупљати, сабирати, па је лако могао у коме дијалекту превладати који други облик него у осталима (исп. код нас: преносити и пренашати). Како видимо, у ријечи је *вдље* мучно разлучити значење двају коријена *vel* како се данас обично чини, али и признаје да се често слијевају. (Persson, Beiträge 544).

За творбу, и за значење: в. у птице, има *воље-воља*, кад се овако схвати, добру паралелу у ријечи: *ложе-ложа*. Вук: „*ложа* f. *das Lager* (z. B. *des Hasen*), *subile*: убио зеца на *ложи*“. Акад. рјечн. у истом или сличном значењу и *ложе* п. „само у књиѣама писанијем црквенијем или мијешанијем језиком и у чакаваца 15. и 17. вијека“: *ложе* од *залих змија* (Комуловић). Словеначки: *lož* m. = *loža* f. = *lože*. n. = *das Lager eines Wildes*. Остали слов. језици *lože* (исп. Бернекер EW I 737).

*

2. **Вд**, *вдла* m. Стсл. *кољ*, *колож*. MEW 349 има је у свим слов. језицима, а етимологије не поставља никакве. Тражећи везу ове ријечи с којом другом, одмах човјеку пада на памет придјев *вѣлики*, *вѣльи*. То је велика животиња према овцама и козама, које су мале; у Горњој Крајини: ситно и крупно благо. И Вук s. v. *благ*о 2): „(у Хрв.) жива стока: *ситно благо*: козе и овце; а

крупно: говеда, das Vieh, pecudes“. И у рус. крупный скотъ, grosses Vieh. А у BEW s. v. *malz* II. 14. видимо у малоруском: „*mal*“ Coll. f. junge Schafe“ а од истога коријена наводи Бернекер у грч. μῆλον ‚Schaf und Ziege; kleines Stück Vieh‘; μῆλον може значити и само овцу: Одис. 12, 301 и само козу 14, 105 и једне и друге заједно: Илиј. 9, 184. πολλά μῆλ’ οἷές τε καὶ αἰγες, πίονα μῆλα, и опет у опреци с говедима: Одис. 9, 438 βόες καὶ ἴφια μῆλα (Pape). И ahd. *s-malaz vithu* ‚Kleinvieh, Schmalvieh‘ узимљући да је њем. sch-mal (s-mal) иста ријеч (Бернекер ib.) Weigand EW s.v. schmal има исту везу и из арменскога *mal* ‚Schaf, Widder‘. Истина, Meillet везу с грч. и герм. не држи за сигурну, јер је у грч. μῆλον оно η panhellénique, није у доп. α, а герм. s- такођер смета (Et. 172) Исп. и Schrader, Reallexicon 913.

И Meillet је дошао на исту мисао, да би ријеч *volъ* могла бити у вези с *velikъ*: „peut-être à rapprocher de *veljъ*, velikъ, ‚grand‘ (et lat. ualere? ou gr. Φαλίς v. Solmsen, Untersuch. z. griech laut- und verslehre 228); pour le sens, cf. skr. *mahisah*; cf. skr. *ukṣā* et got. *auhsa*; v. isl. *boli* ‚taureau‘ (si l’on rapproche skr. *bhūri*, etc“ Et. 242). За skr. *bhūriḥ* има сам значење puissant, abondant (378), дакле јак. крупан = бик у исландском старом; а према skr. *ukṣa* et got. *auhsa* ‚Ochs‘ има Бругман Gll² 3,339 „ai. úkṣati ‚wächst heran, erstartet‘, ahd. wahan, got. wahan wōhs, лат. augeo, лит. auksztas ‚hoch“. За *mahisah* имају Cappeller и Böhtlingk (Wb.): gewaltig, der Büffel; máh je gross; а могу додати из Вајрандова EW: *Stier*, urverw. mit. aind. *stháviras* ‚dick, derb‘, ав. staora ‚Grossvieh‘, zigeun. šturno ‚Stier‘.

Сад треба да се осврнемо. Ми ту утврђујемо, да се крупно благо, говеда, према ситноме благу, овцама и козама, у језицима по *величини* често назива, као да је *во* (Ochs) исто што и *говече* (Rind). Али *во* није онако заступник своје врсте као што је рецимо *коњ* заступник своје, јер код коња нема друге ријечи, која би имала само опће значење, а мјесто краве, вола и бика имају сви словенски језици (осим пољскога) опћу ријеч *говеда*, која је старија него *во*, јер је во „sans correspondant exact en dehors du slave“ (Meillet Ét. 242), а ријеч говеда има то значење већ у индв. прајезику: *gwoц ‚Rind, Ochse, Kuh‘, βοϋς, си. gāūš, лат. bōs, ahd. chuo, nhd. Kuh... дакле *gov-ε-da* (BEW I 338; М.Éт. 323). У грч. βοϋς није вѠ него говече па може значити и вола ó βοϋς и краву η βοϋς. А у сл. језицима *во* стално значи der Ochs, das verschnittene

Rind, или како Даљ дефинира: „волъ, *укроцонный*¹ (кладеный, легчоный) самецъ домашняго крупнаго скота, говядо“. А кад му је то битно обиљежје: *укроцоный* (кладеный, легчоный) (= кастрирани), није тешко доћи на мисао, да би му могло бити и име од тога.

Видјесмо сприједа, гдје Meillet прихваћа Солмзеново извођење ријечи велик од коријена *vel*, од кога је грч. *ἄλις* (= *άλις*) ‚in menge, haufenweis, genug, hinreichend‘ (Solms. Unters. 228). Полази Солм. од адв. *velb-mi* који и творбом одговара грч. адвербу (само што је у грч. низина *ἄλλ-ις исп. ВГ. I² 465: *βαλ-άν*: *βέλ-ος*). Од *velbmi* је дакако лако пријећи на *velbъ* и *velikъ*. Затим Солм. из рус. наводи ријечи, које одговарају нашим: *навалиши* на кога, *ūпровалиши*, *развалиши*, *увала* и др. (дакле висина пријевоја с дуљином *vōl-*). За тај коријен *vel* (*vel* 1) већ су опћенито призната значења „*drängen, pressen, drücken*“ (Solm. 224) и изводи се од њега грч. глаг. *εἶλω, εἰλέω* (од **Ἐλ-νω, Ἐλ-νεω*) с аор. *ἔαλη*, прип. *ἀλεις* (исп. ВГ. II² 3, 316). А као посебни коријен узимље се *vel-* (*veld*) са значењем: „*winden, wickeln, schlingen, wälzen, drehen*“ грч. *εἰλύω, ἴλω, ἐλίσσω* слов. ваљати (бачву) (Solm. Unt. 229). Раставио их је тако још Curtius. Држи се тога и Бругман. Persson (l. c.) помиње и *Сомерово иденџифицирање* па надовезује: „*Wie dem auch sei, sicher ist, dass sie einander berühren, und das man betreffs mancher Formen in Zweifel sein kann, wo sie eigentlich hingehören*“ па наводи неке примјере, По моме је схваћању то од искона један коријен, јер осим истога облика *vel* и у значењима има једна заједничка црта која их веже, а та је очитија у значењима, која се наводе под *vel* 1, тако да значења под *vel* 2 излазе као неко специјализирање, али праве границе међу њима нема. То је заједничко: *иониши*, тачније изречено њемачким *Drang ausüben* (како Weigand тумачи *drängen*), *силом дјеловаши на ђокреџносџ нечега*; не смијем рећи: силом кретати, јер то је већ посебни случај само (н. п. Ил. 21, 295 *λαόν ἐέλσαι*) а коријен *vel* може значити и спречавати чије кретање (Ил. 13, 524 *Διὸς βουλήσιν ἐ-ελέμενος*) и нечије дијелове кретати на ближе (уљику) (стискивати), а ако тијело нема еластичности, тиме га смрвити (Од. 7, 250 *ἤα κεραυνῶ ἔλσας*) (то би све било *vel* 1); а ако тијело има н. пр. облик бачве, настаје *ваљање*, премда смо и у том случају само:

¹ BEW I 624 доводи *кροῖиши* у везу с грч. *κροτέω* ‚klopfe, schlage, schmiede‘. Vielleicht war *krotiti* ursprünglich „*zähmen von Tieren durch Castration*“. А није ни наишао да Даљу у истину значи кастрирати.

силом дјеловали на покретност предмета; ако је тијело на каквој осовини, настаје окретање итд. (vel. 2). Свуда исти *коријен с истим значењем*, а разлика долази од објекта, средства, ситуације, приједлога итд; осим тога у особитим случајевима усталио се посебни облик коријена (пријевој, редупликација, наставак).

Сад да пријеђемо на технику онога посла. У Вука налазимо: *уврнуши* н. п. овна (т. ј. ујаловити) *abdrehen, durch drehen verderben, eneco torquendo (testiculos); увршати* eindrehen, retorqueo, contorqueo; *увршач*, који уврће овнове“; затим: „*шўћп* 5) *волове, бикове*, *contundo tauri testiculos; утўћи* 2) *вола*, *durch Zerstoßen Kastriren, testiculos contundo; прешўќач* н. п. ован, т. ј. утучен, *der Schöps, vervex cf. шкуљ*“. — *Плешершник*: *tōtčič = tōtčenes*, *bes. ein Ochs mit gequetschten Hoden; — tōtčenes*, ein männliches Thier das durch Klopfen oder Quetschen der Hoden castrirt worden ist: ein solcher Schöps oder Bock. — Weigand: *Klopfhengst...* dessen Samenstrang durch klopfen mit einem hölzernen Hammer von aussen zerquetscht ist, worauf die beiden Hoden oder nur eine vertrocknen.

У књизи: А. Koch: Encyklopädie der gesammten Thierheilkunde und Thierzucht s. v. kastrieren p. 80 описује се метода, која би овамо пристајала: „Das Anlegen von *Kluppen*¹ über den Hodensack. Diese Castrationsmethode wird vorzugsweise bei *Stieren* in Anwendung gebracht, sie bietet den Vorthail, dass die *Compression* nach Bedarf verstärkt werden kann, was bei grösseren Thieren, wo viel Masse *durchgequetscht* werden muss, von grossem Vorthail ist. Die Kluppen... aus Eisen, Stahl oder auch Holz mit Metallbeschlag, sie dürfen nicht zu breit sein da sonst *die Quetschung der Weichtheile* mangelhaft ist. Meistens sind sie flach und berieren sich durch eine *Kante*, statt durch eine Fläche. (На слици: Schraubenkluppe zum *abkluppen* des Hoden-

¹ Weigand: *Kluppe*: Zum Klemmen gespaltnes Holz, Zwangholz, Klemmez; klemmende Zange. Jem. in die Kluppen kriegen ‚in die Klemme‘, er ist in den Kluppen ‚captus est‘. *Klupphengst*: Klopfhengst (gebildet im Gedanken an Kluppe, weil dem Hengste vor dem Entmannen die Hoden in eine Kluppe gezwängt werden). — Ту методу истиче и *руска енциклопедија* говорећи о кастрацији: Методовъ К. самцовъ весьма много; самыѣ употребительный — *лещѣтками*, часто замѣняемый въ новѣйшее время способомъ наложенія *лигатуры*. [Павловски има само: *лещѣдка*, ein an der Spitze gespaltener Stab mit einem Spreizhölzchen (zum Vogelfang dienend), die Vogelklemme]. — У Вука *шрѣцијѣу*, der Kloben, lignum ex parte fissum, forceps ligneus: Пишти као гуја у *шрѣцијѣу*; — *шкрѣу* vide процијен: држи га у *шкрѣу*; — *шкрѣуац*, vide шкрип: он је у *шкрѣуу*. — Mago von Carthago (II Jh. vor. Chr.) ist der erste welcher der Castration mittelst Kluppen erwähnt. Encykl. d. g. Thierheilkunde p. 71. У Праћу код Сиска: *кљѣице*; у Затону код Нина: *шкѣило*.

sackes). Die Kluppe wird quer oberhalb des Hodens am eingeschnürten Theile des Hodensackes angelegt und mittelst der Schraube fest zugeschlossen; während zehn Tagen wird die Kluppe nach Bedarf weiter zugeschraubt, dann das Scrotum (= Hodensack) unterhalb derselben *abgeschnitten* oder man wartet, bis die *abgekluppten* Theile von selbst herunterfallen“.

Има и Castration durch *abbinden* des Hodensackes mittelst der *Castrirschlinge* (слика). Hierbei muss nicht vergessen werden, dass die *bedeutende Compression*, welche in den ersten Stunden von der Schlinge ausgeübt wird... (81).

„Die *Bistournage* (nach dem Franz. von *bis* zweimal und *tourner* drehen)“, то је за овнове и јарце (82).

Das *Klopfen* der Samenstränge... besteht in der *Quetschung* des Samenstranges (83) и др. So wird das *Klopfen* der Hoden, das *Brennen* oder *Durchstechen* oder auch das *Zerquetschen* derselben heutzutage von Thierärzten nicht mehr geübt (71).

Кастрацију спомињу Хезиод¹, Ксенофонт, Аристотел, знаду је Римљани, зна већ Мојсије четири методе: 3, 22, 24: „Ihr sollt auch dem Herrn kein *Zerstossenes* oder *Zerdrücktes* oder *Zerrissenes* oder *Zerschnittenes* opfern“. Даничић: „Ујаловљено *увршањем*, *шучењем*, *кидањем* или *резањем* не приносите Господу“. — Грч. ἠλαδίαν καὶ ἔκτη λιμένον καὶ ἔκτοριάν καὶ ἀπεσπασμένον. — Лат. *Cui sunt testiculi contriti et cui contusi et exsecti et avulsi*. — Најближе је грчкоме тексту њем. пријевод, у лат. је узет обратан ред: *contriti et contusi* мј. *contusi et contriti* или још боље: *contusi et compressi*, утучени и *зињечени*. Усукивања Мојсије не позна; ту се Даничић неоправдано повео за методама Вукова рјечника. Микл. Lex. pal. уз *σχιγίς*тн има и *συν λάν*² и *συν λιβειν*² и *comprimere*. Μέγα Λέξικον биљежи да Curtius за кор. *vel. 1* поставља значење: *συν λιβω*, *συμπιέζω*, τὸ πολὺ εἰς μικρὸν μέρος а коријен *vel 2* му је μετ' ἐννοίας περιστροφικῆς κινήσεως. — Thesaurus linguae Latinae има за оба прва израза Мојсијева један: *animal confractis testiculis*; а цитира из дјела De re rustica, што га је написао савременик Сенекин Columella (6, 26, 1) s. v. castratio: „*fissa ferula* (= расцијепљеним штапом) *comprimere testiculos et paulatim confringere*. idque optimum genus castrationum putat“. BEW I 516—517: од

¹ Паче и Хомер индиректно Ил. 20, 147: „Даћу ти одрезат власе и жртвоват тад хекатомбу свету *нешкојљених* педесет ти овнова бацит“, ἑχορχαστῆλα, testiculatus.

² И Schrader (l. c.) оба глагола преводи са „zerdrücken“.

истога коријена *klēs* од којег су наша *клијештиа* ‚Zange‘ има ч. s-kles-pouti alt ‚zusammendrücken, zusammenpressen‘. r. dial. клесты ‚drücken, pressen, würgen, kneifen‘; ksl. klěštiti ‚πύζειν, *premere*‘; r. dial. клестыть ‚drücken, pressen, klemmen‘; — ч. klestiti, kleštiti ‚behauen; *verschneiden*‘; kleštěnes ‚*verschnittener*‘; p. klešćić, kleszczyć, ‚verschneiden, *wallachen*‘; alt kleszczeniec ‚*Kastrat*‘; klešnić ‚*Kastrieren*‘. И у нас Акад рј. клијештити = стискивати клијештима. Rank: ч. klestiti (zvíře) *verschneiden, kastrieren, entmannen*. — Кастрирање је паче из индв. заједнице: „Urverwandte Gleichungen für verschnittene Thiere liegen vielleicht in lat. canterius: ahd. *hengist* und in lat. cāpus, cāpo: als. *skorьсь* ‚*Verschnittener*‘ vor“. Schrader Reallex. 919. — Berneker EW I 75 *borvъ *brāv* ‚geschnittenes Schwein‘... urspr. „geschnittenes, kastriertes Tier“ von bor’o borti. lat. ferio ferire, ‚stossen, hauen, stechen, schlagen Wurzl‘. *ber* ‚schlagen, *hauen*‘. По томе баш што шкопац и брав немају у словенским језицима опћег значења *резаши* него у другим језицима види Шрадер (l. c.) велику њихову старину.

Видимо из свега, да усукивање није у употреби код волова, а старина га, колико знамо, уопће не позна. По томе би *vō* био од првога *vel*, кратка висина са наставком *v* (= *us*). Творба така не би била осамљена: *домъ-домоу*, лат. *domus-domus* = оно што је саграђено, од *δέμω* градим *волъ цол-us* оно што је згњечено, кастрирано од *цел-ете гњечите, кастрирате. Бругман за *domus domъ* не признаје додуше првобитности, колико се тиче и-деклинације због грч. *δῆμος* и си. *dāmas* (G II² 1, 180), али за ријеч *волъ* је доста, да је у вријеме њезина постања постојала ријеч *домъ*. (Исп. BEW I 210.)

За коријен *vel* I редовно биљеже и значење *pressen*, али да се не би мислило, да је то *pressen* можда далеко од оваквога значења, само за дјеловање на људске масе, а не за стискивање ствари, упућујем на Solmsen Unters. 229 гдје се по ‚атицисти‘ Паусанији помиње „Die Verwendung von εἰλλεῖν, εἰλεῖν für das *Auspressen von Weinbeeren und Oliven*.“ Не бисмо сада морали ни имати тога коријена иначе, као што немамо ни ми ни Латини коријена *δέμω*, као што немамо глагола лит. *renkù-renkti* од којег је *з жка*, па да ова етимологија ипак буде добра. Али ми имамо тај коријен у сасвим сличној служби н. п. „*одва́лиши* 2) н. п. *їлеће* сјекиром, *weghauen, praecido*“ у Вукову рј., а у Акад. рј. има неколико примјера са значењем: одсјећи главу (нар. пј. 3 пута, Кавањанин, Ластрић, Лучић, Мартић): Он Турету *главу одвалио* (нар. пј.);

притрка Давид и одвали му његовим мачем главу (Ластрић). Значи тај глагол тамо и *ошкинуџи*: f. g, Русе главе шћенад оглодала, а дробове влачили гаврани, *одваљени* цјерили се *краци*. Осветн. 7, 26 (то су хусари заплетени у жице потучени из пушака). То је значење и под g. у примјеру: *одвалих лойаџице* (ткајући). Љубиша прип. 266. Знама да се говори кад је тешка торба: *одвалише ми ујрше рамена* (= откинуше). Тијем бисмо глаголом могли сасвим добро превести сприједа оно *abklippen*. И у рус. *ошвалиџь* значи (Павловски) *wegreissen, absprengen (ein Felsstück); ein grosses Stück abschneiden, abhippen*. *Hippe* је косијер, а BEW I. 566. доводи ту ријеч у везу са сл. *корпје*, грч. κοπίς Schlacht-, Opfermesser и с гл. κόπτω, ‚schlage, haue, hacke‘; а с тијем је зацијело у вези и сл.: *koriti, skoriti, шкопити* (= кастрирати).

Ипак досад није потврђено, да је ико икад ријеч од тога коријена употријебио у значењу: кастрирати. Има и то у рус. јез. Павловски: *валять*: 1. wälzen, 2. walken (Tuch); filzen (Wolle); 3. rollen, *kneten* (Teig), aufschlagen (Bröte); 5. (vulg) *hauen, keilen, prügeln*; *валять лошадь, бычкѧ; kastroieren*¹. Weigand за *kneten* биљежи: *urverwandt mit abg. gnesti (gnetā) ‚zusammendrücken, kneten‘* а BEW I 311 исто: *gnetō drücken, г. drücken pressen, klr. drücken kneten, sl. kneten drücken quetschen, skr. kneten drängen klemmen*. Хоћу да покажем, како је глаг. *валять* (обично кор. vel 2) индиректно повезан с једне стране са свим темељним значењима кор. vel 1, с друге с изразима који се употребљавају за кастрирање, а осим тога и сам се за то употребљава.

И Даљ има: „*валѧть бычкѧ, холостѧть*“ (холостѧть = кастрирати¹); а онда: „*валѧ нвг. пск. неправилно, вм. волѧ, кладенѧй быкѧ*. Если волѧ отѧ валѧть (холостѧть), то волѧ будетѧ правилнѧѧ“. Да су то акавски говори, могли бисмо опет мислити, да је у ген. волѧ обични акавски изговор валѧ, па је а из

1) BEW I 394 рус. глаг. *холостѧџь kastroieren* доводи у везу с гл. *хлассѧја*, који у више слов. језика значи *џуџи* и истиче стародавност те методе упућујући на Шрадера и Хирта. И ако Персон (Beiträge 545) одбија Солмзену, да би коријен *vel 1* (или *vel 2*) значио и ‚*schlagen*‘ ипак је чињеница ту, да ријечи изведене од тога коријена долазе и са значењем *џуџи* па ни код ријечи за кастрирање, изведених од тога коријена, не можемо значење *џуџи* искључити. А како смо ми схватили темељно значење коријена *vel (1 и 2)* значење туђи није искључено: силом дјеловати на покретност, гонити периферију нечега на ближе, то значи коријен, а што бисмо поради технике извођења тога значења могли кадшто употријебити глагол *џуџи*, то се коријена *vel* не тиче. Исп. и Одис. 7, 250: *νῆα κεραιῶν ἔλθας*.

косих падежа продрло и у ном. гдје нема разлога за *a* јер је *o* наглашено већ од прасл. времена; за псковско би се нарјечје још могло с тим изаћи некако, јер је у 14.-16. в. било акање (Собол. Лекц. 80) а сад преко њега иде граница акавско-окавска (К. Meyer Hist. Gram. 13. по Дурнову: Опытъ 11) али *новгородско* је од старине *окавско*. У окавском новгородском нарјечју говори се дакле валъ вала мјесто волъ вола. А како *новгородско*, *псковско* и *смоленско* (исп. валѣ под бр. 1.) нарјечје од старине чине посебну групу говорâ као насљедници *Несѣорових Кривича* са заједничком особином од старине да се гласови *ц* и *ч* измјењују н. п. вѣсяцьская, коньчъ мј. вѣсячьская, коньць (Собол. 34), лако можемо вјеровати, да је то прастара кривичка особина: валъ, валѣ мј. волъ воле, дакле да ни у смоленском са валѣе, као старијом појавом, нема акавство, као млађе, никаква посла, како нам се у први мах чинило. Валъ је могло постати од волъ, кад се стао губити глаг. *velti а његово значење (кастрирати) почело прелазити на валити или валати.

Вриједно је истаћи рус. ријеч: „*коновалъ* м. простой, неучонный конскій лѣкаръ; *конавальством*, ремесломъ этимъ промышляютъ цыгане и другіе туняеды (= скитнице); *коновалишь*, занимаются и промышляютъ коновальствомъ; *коне(о)кладъ*, *конекладчикъ* м. *коновалъ* либо иной *кшо*, занимающийся *кладкою жеребцовъ*“. Чини се дакле да је „*коновалу*“ главни посао кастрирање коња и да му је од тога име а не од лијечења. И у руској енцикл. стоји: Операція эта была извѣстна (ср. *Кастрација*) въ глубокой древности: Египтяне, Израильтяне и Греки знали различные методы ея производства, оставшіеся у *коноваловъ* еще и до настоящаго времени“.

*

3. **Валати** (сукно). „*Walken, Geweben aus Wolle durch Drücken, Kneten unter Einwirkung von Wärme und Flüssigkeiten eine filzige Oberfläche geben*“ (*Brockhaus, Klein. Konv.-Lex.*) —

Солмзен (Untersuch. 229) и литавско *veliù vélti* (walken) и сл. валати (walken) доводи у везу са *vel 1* премда у сл. валати иначе осјећамо у првом реду значење *rollen*: „für das geschäft des walkens ist doch das stampfen, pressen, *drücken der hare* charakteristischer als das wälzen, rollen“.

Persson (Beiträge 544) ријечи које значе ‚walken‘ меће под *vel 2* поради енгл. и mhd. значења ‚wälzen‘ а тумачи значење са „wickeln (*Fäden in einander verschlingen*)“.

Ни Брокхаус ни Солмзен ни Персон нијесу у томе послу споменули главне ствари.

В. *Герамб* (Wörter und Sachen 1929. XII, 1, 37) у чланку „Ein Beitrag zur Geschichte der Walkerei“ најприје дефинира појам: „Mit dem Worte *walken* bezeichnet man die Thätigkeit durch welche das an sich lockere und fette Schafwollgewebe entfettet, gereinigt *und vor allem zu einem festen und dichten Stoff* verfilzt wird“. Египћани, Грци и Римљани су ваљали газећи ногама (στέμβειν, темно од *stembno); у Германији је уведено ударање у сукно у посуди кијачом (stampfen); од њих примили Словени посао и ријеч (stapa). И код ваљања помоћу котача тјерана водом посао је исти, нема никаква ваљања у значењу: wälzen, rollen. Герамб држи, да је у Корушкој открио апарат за ваљање, којему пристаје ријеч walken и ваљати, јер се сукно доиста уздуж сад амо сад тамо ваља потезући по њему назубљени ваљак у назубљеном кориту (има и слике). Зато мисли да је тај апарат био некад на широко познат и према њему настала ријеч.

И Солмзен и Герамб су тумачећи термин узели у рачун само технику посла, која се мијења, и не мислећи, да би термин могао настати и према учинку, који је без обзира на технику увијек исти. Персон је свратио пажњу на учинак, али као ни Брокхаус није гледао на главну ствар него на длакавост. Главну је ствар Герамб добро уочио, само је није искористио. Главни је учинак, да сукно постане у ваљу много краће и уже, али зато дебље и гушће, топлије, *оно уђе у се, сџисне се, згусне се*. И Герамб биљежи и осим онога у дефиницији: bis das Gewebe um ein bestimmtes Mass (etwa gut ein Drittel seiner Länge) *eingegangen* d. h. kürzer und dadurch um so dichter geworden ist“.

То значење има коријен *vel* I н. п. у Илијади 20, 168: (Маретић, Ameis-Hentze): „С почетка около ступа / Лав, ал када га ко од брзијех на бој момака / Погоди копљем, тад зине па *савре се* (ἐάλη), њему на уста / Удара пјена, а срце у грудима му јуначко бије, / Репом ошибује леђа и кукове на обје стране / И сам потиче себе на борбу, сијевају очи / Његове, срце га вуче на ловце, не би ли којег / Заклао од њих, ил сам заглавио у вреви првој“; „*zieht sich zusammen, zum Sprunge*“; — или 16, 403: „А Патрокло тад се залети на сина Енопова, на Тестора, који се био у кола глатка своја *шћућуруо*“ (ἀλείς, *contrahi*, sich ducken, niedergeduckt, zusammengekauert); — или 21, 571 ὄς εἰπὼν Ἀχιλλῆα ἀλείς μένεν. (gewöhnlich von Raubthieren, die *den Leib zum Sprung zusammenziehen*, hier vom Krieger, der sich zum Angriff bereit macht).

Ту је свуда непрелазно значење, а код ваљања сукна: *чиниши да се сукно ситисне, згусне*, а не ни ‚schlagen‘ ни ‚rollen‘.

Исп. у Вука: „*увáлаши се* 2) sich einwalken, im Walken eingehen, minui subigendo.“ Сложеница је настала, кад се већ заборавило, да то баш значи и прости глагол.

Да ли онај *-k-* у германском допушта, да се тако схвати и њемачко *walken*, у то се не могу упуштати, али литавски и словенски облик не смета такоме схваћању. Осим тога наше схваћање ваљања сукна не допушта, да се прихвати Персоново тумачење: имам забиљежено ово у Зрмањи: „Носити сукно у *сшўўу* *вáлаши ња* у *бўчницу* да *пўшшї* *влáс* њ(з) себе.“ Ту се пуштање власа из себе и не броји директно у ваљање. И у Плавну сам забиљежио: „ступа (за биљце) и бўчница (прије с. онда б.)“

*

4. **Вељача.** а) **Вукова грађа:** „*вељача*, f. (једни говоре и *авељача* и *овељача*) 1) (у запад. прим.) Monat Februar, Februarius: вељача *превршача*; кад вељача не дажди, Марач добра не мисли. 2 (у Србији) *vide бабини укови*“. — „*Бáбини ўкови*, .. оно вријеме кад *на свршешќу Марша* или у *почешќу Ајрила* удари снијег или цигани, etwa Märzschnee, nix cadens mense martio. Приповиједају..., Прц марцу... На то се расрди Март, па узајмивши у Февруарија неколико дана, *навали са снијегом и мразом*, те се *смрзне и окамени* и баба и њезини јарићи...“ — „Кад *веље* не *вељује* *маре* опáкује т.ј. ако у вељачи није зима биће у Марту“ (посл. у Боци).— „*Превршача* (у Дубр.) in dem Sprichworte: Вељача превртача: die Unbeständige, varians.“

б) **Миклошићева грађа и схваћање.** Миклошић је у својој расправи: *Die slavischen Monatsnamen* (Denkschriften 17, 1—32) вељачу метнуо на свршетку међу *Unerklärte Monatsnamen* (28 стр.); ипак је у натпис метнуо адј. *velij*; додаје ономе, што знамо из Вука, још само *veljak* из Јамбрешићева рјечника (= фебр.), а из Насл. Дух. (Посиловић) *велијача*; дознао је од В. Богишића да се говори *велаши* у значењу: *veränderlich sein*: *вељача веља*, *der Februar ist veränderlich*. Он с правом ово *веља* и Вуково *вељује* изводи од вељача, а не обратно, упућујући на тал. *marzeggiare veränderlich sein*, од *marzo*. Спомиње да Ербен *велак* изводи од велик: *velký měsíc*, *der grosse Monat*. Миклошић држи, да је то оправдано, јер тога има и у других народа, „wenn wir auch nicht im Stande sind, den Grund der Benennung oder den Zusammenhang

derselben mit der Sache nachzuweisen“. Сад Микл. наводи у неких народића имена која значе велик или мален (а не каже који су то мјесеци) и из старог франц. за јуни поради дужине дана („juing le grant“) и буг. golêmin за јануар (и то мјесто: golêmi sečko“).¹⁾ —

Миклошић и у EW 378 s. v. vel-3 има: „asl. velij magnus... veljača februar, eig. *der grosse monat...* s. velji gross. veljača februar“. Ново је ту да је вељача дошла испод *asl.* Јамачно то није прави стсл. споменик него оно што Lex. pal. има: „величича grom.“ а то је: „Громовник (βροντολόγιον) cod. saec. XVII. foll. 201. *serb.*“

в) Маретићева грађа и схваћање. У својој студији о Миклошићу (*Rad* 112, 97. г. 1892) помиње Маретић, да се у књизи *Маџије Дивковића Навк карсџиански 1611.* за фебруар налази Вељаноћ (**велианоћ**) па додаје: „Данашње Вељача очевидно је отуд изведено као ипокористик попут Веље, Маре. Име Вељаноћ по свој прилици је поради поклада, које обично падају у тај мјесец.“

У *Nast. vjesn.* (1897. V. 241—253) написао је Маретић чланак „Народна имена мјесецима“. Наводи да М. *Дивковић* поред велианоћ 1611 има у Науку 1683: *вељлиача* = вељача. Други писци 17. в.: Алберти, Бандулавић, Кашић, Микаља, па 18. в. Маргитић. Дела Бела, Павић, Канижлић, оба Рељковића и др., сви имају: *вељача*. М. Рељковић пише у грам.: „masculina jesu sva imena miseseva“). Има (Мар.) цитат из Кућника Ј. С. Рељковића, из којег (цитата) вадим ово: „Вељачи је од старине име... што њом бива, — казат ћу у очи: Ови мисец бивају *покладе*, с којих многи и *гриха* допаде изгубивши и здравје и новце... Добри људи другачије раде и разложно проводе покладе... не облаче на себе утворе, већ проводе мирни разговоре, по старински мед собом *вељају* што одавна ил' од скора знају; отуд мислим да *вељача* поста“. Уз ријеч *вељају* Рељк. биљежи: „*вељам* говорим, разговарам се; стара нашака рич и добра“. Маретић држи да је гл. вељају Рељк. сам начинио. — Апендини изводи вељача од *врѣџи variare*, дакле „a temporis mutatione atque inconstantia“ М. мисли да

¹⁾ Спријета Микл. (стр. 20) има забиљежено уз *bulg* и: *golêmi sečko. malki sečko februarius*“.

²⁾ Јамачно Рељк. није мислио на вељачу; петого вељаче = петого дана мјесеца вељаче.

ријечи врљати¹⁾ није било. — Оно извођење вељаче од велианоћ (Rad 112) сад се писцу „не чини доста сигурно, јер се с њиме не може двоје лако протумачити: 1. пораба ријечи вељача у значењу Märzschnee, бабини укуви, јер је то значење за цијело старије од значења: фебруар, — 2. што се поред вељача говори такођер авељача и овељача. Може дакле бити и обрнуто, т. ј. да је Дивковићево *веља ноћ* начињено од *вељача* под утјецајем тко зна које језичне силе“ (252—3).

У календару „*Bošković*“ 1920. опет је Маретић написао чланак „Народна имена мјесеци“. О вељачи нема нових података ни промјене у схваћању, ипак ћемо приближити: „Кад бисмо пак рекли да је из значења Märzschnee изишло име фебруару, нејасна би нам била свеза имена вељача с придјевом вељи (т. ј. велики), која нам је свеза у имену веља ноћ потпуно јасна; осим тога не бисмо знали одговорити на питање: како се из вељача т. ј. Märzschnee, развило име веља ноћ? Напокон је за тумачење имена вељача велика невоља у томе, што се по свједочанству Вукову говори такођер авељача и овељача, а нитко жив не зна, откле ту о и а“ (130).

У *Акад. рјечн.*²⁾ s. v. овељача пише Маретић: „Да не буде овељача у свези с глаг. овељити се т. ј. мјесец кад се дани мало овеље (одуље)?“ [У Отоку у Славонији: већ ми се овељило чекати (= одуљило) cf. *Акад. рјечн.* s. v. овељити се].

г) **Нова грађа.** У *Лици* сам и у сјеверној *Далмацији* у више мјеста чуо: „*мачке се вељају*“ (= соѷнт). У *Зрмањи* имам забиљежено: „*Вељање, мачке се вељају*“; у *Грабушићу* (Бјелополје, Кореница). „Кад се мачке вељају онда мјаучу. Оне се вељају у вељачи; зато се и зове мјесец вељача“; у *Плавну* (Плавно, опћ. Книн): *вељати се, вељају се мачке*. У *Зрмањи* ђед Јаков Прѡдановић, у *Грабушићу* ђед Маниша Орлић, у *Плавну* ђед Лазо Грубор. Чуо сам то и у више мјеста, тамо је та ријеч у опћенитој употреби и свима је позната. И у *Котарима* у *Надину* и *Раштевићу*, у *Подгорју* далм. у *Стариграду*.

¹⁾ Врљати говори се у *Лици*: *врљā, шеврљā, баврљā* (пјан и стар). *Зрмања*. А то је значење близу *Апендиније* у *Стулићеву*: не иде управ, *variat*. Осим тога је *Апендинија* могло завести што *Стулић* има и *врљача* (= Вукова *варљача*) па му се наметало: *вељача* *врљача* као *Вукова* *вељача* *превргача* (т. ј. он је *врљача* могао узети против *Стулића* у значењу *varians*).

²⁾ s. v. *авељача* пише *Даничић*: „*прво а* биће постало од *о*, које је у *овељача*“.

Фран Курелац: *Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj. 1867. p. 49: „mačke se pudjaju, frcaju ili veljaju; odfrcati se itd.“* О гдјекојој ријечи Курелац тамо расправља али о овој нема баш ништа.

д) **Вељача од мацјега вељања.** Лако можемо узети, да је вељача изведена од овога глагола, вељати се, а не он од ње, јер је познато, да се мјесецима дају имена по ономе, што у њима бива: *сијечањ*: *сијече* се што се ухвати, воће, грађа, јер снијег замете па се не може у шуму; *коловоз*: *вози се* кући на колима жито пожњевено у српњу и друго; *листопад*: *пада* лист; *просинац*: *просине* сунце једва каткад кроз облачине и густе магле; а сад долази рођени брат вељачин **рујан**: *реву* и *ричу* по шуми јелени, упаљују се, вријеме је њихова парења (Микл. Denksch, 17, 10; EW 279. s. v. rjü; Маретић, Воšković 1920, 430); — (од глаг. је и *ожујак*: лаже, вара нас, доносећи сад овако сад онако вријеме).

А неки, ако и нијесу изведени од глагола него од именице, имају име по томе што у њима бива: *шравањ*, трава расте; *свибањ*, свиб цвате; *липањ*, липа цвате; *српањ*, српом се жање.

Вељача је достојан пандан рујна: вријеме кад се упаљују мачке те уз дерњаву настаје извршивање свију основних значења коријена *vel 1*: „тјерају се, стискују, гњече“ („drängen, pressen, drücken“) па још уз припомоћ коријена *vel 2* (у истину само друга грана истога коријена): „савијају се, смотавају, премећу, котрљају, врте“ („winden, wickeln, schlingen, wälzen, drehen“), једном ријечи: *вељају се*.

„Zwar schlagen sie sich (питоме мачке) auch bei Tage auf dem Dache herum, *zerzupfen* einander grässlich und *rollen* auch, *mit einander sich windend* und *kugelnd* über das Dach und durch die Luft auf die Strasse herunter, sich sogar in der Luft *raufend*; dennoch führen sie am meisten *Krieg* in der Nacht, die Kater unter sich der Weiber willen“. (Brehm, Tierleben I. 433).

Наљути се, дигне реп, „krümmt sie den Rücken in einem ganz bezeichnenden Bogen, dem Katzenbuckel. Ihre Augen glühen Zorn oder plötzlich aufwallenden Mut“ хоће да скочи на непријатеља (432) баш као онај Хомеров лав „савре се“, ἐόλη (Ил. 20, 168) (види под бр. 3.), zieht sich zusammen zum Sprunge, веља се.

„Letzteres (Männchen) übertritt es (Weibchen) der ganzen Länge des Leibes nach und hält sich fest, indem es *die Haut des Oberhalses und Nackens mit dem Gebisse erfasst*. Das Weibchen scheint hiervon nicht eben angenehm berührt zu werden, weil es nicht selten Versuche

macht sich zu befreien. Das Ende der Begattung ist jedesmal dasselbe: Zähnefletschen, Fauchen, ingrimmigtes Knurren und austellen sehr ernst gemeinter Tatzenschläge auf beiden Seiten (488). То је опис американске врсте мачке, пуме, али то је оћенито у фамилији мачака: „indem die Löwin sich niederlegt und der Löwe sie übertritt und im Nacken packt. Ohne einiges Knurren und Fauchen von ihrer Seite geht es nicht ab... (455). Хтио сам да утврдим да мужјак женку код тога *сџисне* зубима и ногама у тако великој мјери да долази до оштрога протеста те то *сџискивање* постаје карактеристика мачјега парења, а отуда за њихово парење глагол *вељашџсе* од коријена коме је *сџискивање* темељно значење¹. Ihre Liebeszeit (питомих мачака) ist interessant. Der Kater ist alsdann wild... Das Konzert wird immer wilder. Zwischeninnen schlagen sie einander die Fäuste ins Gesicht, und eben die Weiber, die ihn aufgesucht haben, wollen keineswegs, dass er sich ihnen nahe. Er muss alles erkämpfen. In mondhellen Nächten lärmen sie ärger als die wildesten Nachtbuben“ (434). „Die Zeit der Paarung der Wildkatze fällt in den Februar“ (420). „Die Paarung der Hauskatze erfolgt gewöhnlich zweimal im Jahre, zuerst Ende Februar oder Anfang März, das zweite Mal zu Anfang Juni.“ За ово љетно парење наши људи не знаду; они га поричу.

Не смета ништа, што Словени у прасл. доба нијесу по свој прилици имали питоме мачке, јер је била позната дивља мачка и друге врсте мачака на сјеверу Европе, које су се и припитомљавале и за лов служиле (Schrader, Reallex²) 565). А није ни јелен питом па имамо рујан.

Мачјом се увертиром започиње живот године, а јелењим епилогом завршује: вељача-рујан, живот животиња; између тога су мјесеци цвата: травањ, свибањ, липањ, — и дозријевања: српањ, коловоз; а с друге стране, између рујна и вељаче јесу мјесеци мртвила године, стварно и по имену: листопад, студени, просинац и сијечањ.

Осим тога вељача је вријеме месојеђа, покладно вријеме, вријеме прелā, буке и вриске момака и дјевојака, и мени се по ономе писању Ј. С. Рељковића о вељачи чини, као да он и његова околина знаду за личко значење вељања, паче као да се то примјењује и људском животу, па он настоји ријечи вељање дати етичније значење и довести га у везу с глаголом велим. — У ст. рус. има за фебруар и назив: *свадебный* а и у Француској је то био

1) Вељати се од *vel-ti као мељати од мљети (*mel-ti). Исп. BEW II 36.

mois de mariage (février l'analier) (Микл. Denksch. 17, 24). Тако отприлике у вријеме јелење рике пада вријеме женидбе у Горњој Крајини и зове се по томе то вријеме: *џурови* (нема Вук). Има наш свијет дакле према мачјој вељачи поклада, а према јелењем рујну пирове, али је канда за свој „гријех“ свалио одговорност на мачке и јелене и по њима назвао вријеме месојеђа и пирџа, кад је на састајалиштима момака и дјевојака: *џч ѝ буц* (ука и бука) Неко везање поклада и мачака може се видјети и у томе, што се у Горњој Крајини мјесто Вукова машкаре може чути и промијењено *мачкаре* (јамачно новијега постања). Исп. и чеш. *vlčepes*, *vlčí mėsíc*, децембар „wahrscheinlich die Ranzzeit der Wölfe; — лет. *sunu mėnesis*, пасји мјесец „wahrscheinlich die Zeit, wo die Hündin läufisch wird.“ Микл. о. с. 12; — сл. *kozoprsk*, die Zeit, wo die Ziege bockt (сл. koza se prska) октобар. Микл. 9.

*

Именица на *-ача* изведених од глагола има Даничић у Основама (349 стр.) преко 40 н. пр. дрљача, повџача, удавача од дрљати, повџати се, удавати се. По значењу су оне овакве: а) *potina instrumenti*, оно *чим* се ради оно што глагол значи: вијача, гљгача, грџача, дрљача, завијача (Kopfbedeckung), запљњача, испљача, набљјача, нагрљјача, огрџача, повџача, покрљвача, потплљача, прљача, саплљача, хљјача, подплљача, прахача, трџача (сл. *trepati klopfen*); б) *пасивне*, које су *субјект* онога глагола кад је у *пасиву*: врљача (долина), гљжвача, завијача (*sibi genus*), назљвача, обљвача, плљвача, подмљтача, превљјача, примљтача, простљвача, сављјача, (*placentae genus*; колиба), натљјача, премљтача, рљвача; г) *рефлексивне*, које су субјект онога глагола, кад је рефлексиван: врљача (*vortex*), осљпача, преврљтача, удавача (може се схватити и пасивно), црџпача (и пас.); — д) *potina agentis*, активне, које су *субјект* глагола кад је у *активу*: дљрача, нарљјача, плљускача, тумљрача, заврљзача, зљјача; — е) *приједложне*, оне, које уз глагол стоје у падежу с приједлогом: дљљача, дљљаоница (*Schnitzbank, sella sectoria*); *махача* (*māxalka, das Brett auf dem der Hanf abgeklopft wird*, „удара њоме (ручицом) о махалку“); *сављјача* (3. у Боци, „дрво на које се фишеци сављјачу“); *сљдљача* (у Херц. сталац, *der Gangelwagen, machina qua stare et incedere discunt parvuli*, дљбак, дљбљјка; Даничић дљбак тумачи: „справа у којој се држи дијете да се научи стајати дљпке“; — ж) *неразређене*: задљвача и постљпача.

Вељача, мјесец¹⁾) у којем се мачке вељају; вријеме¹⁾), у које се м. в.; по томе би вељача по своме значењу ишла међу приједложне именице на *-ача* т. ј. под ε); потпуно једнаке јој дружице нема, јер она показује *вријеме*¹⁾), а оне све четири: *дјѣљача*, *мачача*, *савијача* 3) и *сѣдјача* показују додуше, која више која мање, *мјесто* на којем се оно ради, али у свима има и добар дио значења *средства*, *instrumenti*, т. ј. ишле би под α); оне су *справе*.

У овом разматрању значења наставка *-ача* (у именицама од глагола) чини се да није вељача доживјела онаку хомерску „славу“ као у разматрању коријена. Осим тога Вондр. Vergl. I² 610 и Микл. Vergl. II 332 имају наст. *-(а)ча* само у сл. и срп.; у луж. једине двије ријечи: *pjestonča wärterin* и *švalča nähtherinn*. По томе се може рећи да вељача није прасловенска ријеч, бар не у овоме облику. И словенске су истога значења. *Нашли смо се скуѿа СХС у наставку -ача*. Само у сл. је једно значење више: „*zviјáča* List, Kniff, Kunstkniff Hinterlist; die Chikane“ дакле апстрактно, помен actionis, од глаг. *zviјати* свијати, готово исто значење што га супонирамо за вељати, паче „*zviјати se pred kom, vor jemandem Katzenbuckel machen*“; биће да и *piјáča* може бити и помен actionis, то допуштају постављена значења „*das Getränk*“, особито „*potio*“ а кајкавци је наши употребљавају и као помен actionis, рече се да је била код кога велика „*пијáча*“; тако се и за „*Katzenmusik*“ чује у градовима „*мачија дерáча*“; по томе није искључена могућност, ако то значење није новије и само овога краја, да је најприје била „*мачија вељача*“ у значењу „*мачије вељање*“ „*мачије стискање*“, *мачија „zviјáча*“ па пренесено на вријеме, у којему се догађа.

ђ) **Вељача од придјева вељѿи**. „*Eig. der grosse Monat*“, како је Миклошић рекао, слабо пристаје мјесецу, који је најкраћи. Да би вељача постала од *вељи мјесец* онако, као што је *бјѣлача* постала од *бијела хаљина*, *сѣвача* од *сѣвѿ водѣница*, *озѿмача* од *озѿмѿ крушка*, *бѿвољача* од *бѿвољѿ кожда* и т. д., тешко је допустити већ стога, што именице на *-ача* оvdје стоје мјесто придјева уз именице женскога рода, а вељача би стала мјесто придјева уз именицу мушкога рода. Наставак се овај упорно држи горњег правила. Вук у рјечнику *батѿина* преводи са: „*der Stock, fustis*, а *штѿай* са: „*der Stab, baculus*“ и према томе му је *клѣновача* „*кленова батина, ein Stock .. fustis ..*“ а *клѣновац*

¹⁾ Види под ε).

„кленов штап, ein Stab . . baculus . .“, *смрѣковача* „смрекова батина Stock . . fustis“; и тако је уз: дрѣновача, глѣговача, крушковача, љѣсковача, вишњовача, брѣзовача, брѣстовача, бѣковача, јасиковача, ђскорушовача, ђѣровача, шљивовача, лјповача, трѣшњовача, рѣстовача, свуда *Stock*, а уз јасѣновача, пѣљиковача паче *Prügel* (батина не меће); — док је уз: дрѣновац, глѣговац, љѣсковац, вишњовац, брѣзовац, брѣстовац, бѣковац, јѣбуковац, јѣсновац, јасиковац, крушковача, ђѣровац, шљивовац, лјповац, трѣшњовац свуда *Stab*; — само уз *ѡшљача* стоји „орачки *шѣаѣ*“ (der Stachel), а уз рѣстовац и трѣсковац Stock. Тако је *мѣд* лјповац, али *рѣкуја*: јѣбуковача, кѣмовача, ђскорушовача, трѣшњовача.

То правило вриједи и за оне именице на -ача, које су изведене од глагола и именица (види још под е).

Има гдјекоји изузетак, који се само чини изузетак: *крњача* „кукурузан хљеб у кисело“ исп. „*кукурузница* das Kukuruzbrot“; *крњача* „комад од чега разбијенога (*шикве*, суда)“; *ледѣњача* „шпањолски *шалијер*“, исп. *ѣара* „новац уопће“ у Акад. рјеч; тако и *мједѣњача* „eine kupferne Münze“; *ѣзлењача* (у Барањи) онај *ѣијѣац* за који се основа привеже“ кад се почне ткати (ономе у Примишљу не би рекли *ѣијѣац* него *шѣѣка* (?); *ѣѡшњача* „(на Трѣмеђи) од коже као *ѣојас* . . исп. *шканица* (баш се и (т)каница говори на Трѣмеђи); *ѣриѣашњача* „ . . од коситера искићен *каѣш*“ опет: (т)каница; — *грѣдњача* „оно пртено *ѣјѣдило*“ исп. у Ак. рјеч. *ѣјѣтка*, *ѣјѣдѣљка*; *мѣрковача* „некакво бијело(?) *грѡжђе*, *vitis genus*“ дакле: *лоза*; *ѣѣшковача* die *Faste* [дакле: *ѣѡш*] zu Ehren der Heiligen Petka (dauert eine *Woche*)“ дакле не пост него: *недѣља*; *рѣштовача* 3) „*брдо* у Велебиту“ (види се по имену да је то *шума* или је била *шума*).

Осталој *сѣѡшѣни* именица на -ача од придјева (Даничић Основе 351-2) или сам Вук додаје одмах именицу женскога рода или се посве лако такој домислити или иде‘мало теже али ипак се може. Онда збиља није прилика мислити да је име *вељача* од *вељи* настало за *мјесец* фебруар, кад је ту *мушка* именица *мјесец* тако јасно одређена и наметљива.

Има ипак једна: „*ѣрвача* f. (у Вршцу), *коју* што учини *ѣрви ѣуш*, der Anfänger, tiro“. *Првача* означаје мушко лице као што *вељача* означаје именицу мушкога рода: *мјесец*; али придјевна ријеч *ѣрви* (број а не придјев) није атрибут те именице коју означаје ријеч *првача* него именице *ѣуш*, с којом је заједно *ѣрилог* *глагола*, који именица *првача* замјењује. Сасвим други односи

дакле, но можда ти односи у овом питању не падају ни на вагу. Може бити да је главно, што се може рећи, да је именица првача настала за женско лице па служи и за мушко, као што је она Раствовача у Велебиту настала за *шуму* па служи за *брдо*.

Е па још је Миклошић одмах у почетку своје радње (стр. 2.) истакао, да нијесу данашња народна имена за мјесеце била „ursprünglich eigentliche Monatsnamen, d. h. Abschnitte des Jahres mit astronomisch bestimmtem Anfang und Ende“. То се догодило истом кад смо крштени. И Маретић (види сприједа) држи за значење „бабини укови“ да је „за цијело старије од значења фебруар“. Бернекер (EW 759) биљежи: „klr. l'utyj ,grimm, grausam; wild; Monat Februar“; р. „luty ,grausam; kalt; Februar“. А Миклошић (о. с. 14) цитира тумач тога назива у малорус.: „dl'a l'utoji zymy. zwyčajno około jordanskych svjat pajbol'syji morozu, l'ut, vetyka zyma byvaje“. И код нас се може рећи и љута и велика: зима, студен, цича. Вук s.v. *цѣч*: „(у Ц.г.) пукао цич, кад је *велика зима*“. У Ак. рјечн. s.v. љут (326 б: е): љута зима, љута сухомраз. (И име засеоку; Љутача¹). *Љушој зими* могло би се сасвим лијепо рећи: *љушача*, *вељој зими*: *вељача*. И *веља сшуден* на концу марта (бабини укови) могла би се назвати *вељача*. А да би се назив *вељача* у значењу *веља зима* могао код нас привезати за *фебруар* показује прича о бабиним уковима и можда пословица о вељовању (Вук s. v. вељовати).

Је ли то веља зима, веља студен побиедила мачје вељање? Има нешто што смета. А то је, што *љ* у *вељи* није постало од прасл. *lǫ* него од прасл. *lьlǫ* *кельлѣ*, *кельлѣ*, *кельлѣ* (Лјескин Hndb⁶ 86), а у 17 вијеку још није *lьlǫ*, *пьlǫ* прешло у *љ њ* па ипак *ѣисци 17. вијека* који разликују у писању добро гласове *љ њ* од *лј нј* пишу *вељача* а не: *велјача*. Њих пет. — М. Дивковић: *велјаноћ* али *вељача* (велианоћ: *већлиача*). Исп. у Ђ. С. Ђорђевића: „М. Дивковић“: дреселие 132, жилие 137, (џлиа 122), (прасл. *lьlǫ*) али: *моћлениџ 77*, *дићла*, *дићлие 107* (комп. *дуља*, *дуље*), *шаћлем 111*. (прасл. *lǫ*).²

¹) Биће тамо: љута земља (земља што је тешко копати), па је за њу било прије то име него за село, а у Лици се и Далм. говори: љута земља.

²) Исп. и: „Примери као *осѣћениџ*, *моћлениџ* итд. показују, да се секундарне групе *лј*, *нј* у Дивковића још не сажимају у *љ*, *њ*, као што уопште у њега секундарне групе остају редовно без промене“: *сликование*, *границе 77*, *зламение*, *зламениа*, *пороћение 78*. Тако је и *тј дј*: *родиаке*, *братиа*, *третие*, *на ледиах*, *питие*, *датие*, *расрѣтие*, *пролиетне 79* — али старо *љ њ ѣ ѣ* пише: *ћних 109* *маћниа 106* *ћлиџбћлиено 81* *одрећени 122* *нечистоћа 238*. Ипак није ни он као ни *Микаља* без изузетка: *ишашће 130* (*шкѣтѣ*).

Микаља: вељача (vegljaccja) као и voglje, voglja али veselje (види више примјера под бр. 1). — За Албертија и Кашића видимо то из Маретићеве књ. Istor. hrv. prav. Алберти: l=gli, gl, zemglia, gliudi; j=y, 0 veselye. — Кашић: l=gli, gl; j=y, 0; одкупитељу, уфанја. И за Бандулавића видимо у Nast. vj. 244 да прави те разлике: sierciagn, siercgna, sicgna (= сијечња, сичња). — А кад је тако онда оно што је у Посиловића и у „Громовнику“: велјача (велиача) треба схватити као новије довођење у везу с придјевом, можда баш ради одвраћања од везе с глаголом, који је „изгубио сваки стид“. Осим тога „Громовник“ можда и не прави правописних разлика између љ и лј те би Посиловић сам остао, а и код њега треба погледати, да није у Микл. погрешка.

Ad велианоћ. Kirchenlexicon der kath. Theol. (Hergenröther — Kaulen) 1886. књ. IV. стр. 1408 s. v. *Fastnacht* има да су се покладе (*Fastnacht*) звале и *Fastelabend*... „Wie die Feier, so ging der Name zunächst auch auf die beiden vorhergehenden Tage, von denen man den Sonntag den *grossen Fasteltagabend* oder Rinnetag, vielleicht von den daran häufigen *Turnieren*... sodann auch *auf die vorhergehende Zeit über*, insofern dieselbe mit ähnlichen Leistbarkeiten begangen wurde“. — Grimm Wb: *Fastnacht*.. eigentlich *vigilia* quadragesimae, *veille du carême*.. nox autecedens ieiunium. Ријеч *Fasching* развила се из *Fastnacht* (и Weigand Wb). — Tommaseo Diz. it.: *vegli*, quello spazio della serata che si spende conversando con gli amici; — *veglia*, festa da ballo; — *vegliante*, chi è a una veglia per ballare; — andare a *veglia* = andare a casa altrui per passarvi la serata; — andare a *veglia*, dicono i contadini dell andare la sera il giovinetto in casa della fanciulla che deve prender per moglie; — vegliare = vigilare; Du Cange: *vigiliae*, *nocturnae preces*, quibus veteres olim Christiani vacabant, nunc abolitae et in solis fere *monasteriis*... *Vigilia*, dies primus ante festum... *Vigilia*, festum solemne in signum laetitiae publicae. — Tommaseo: *carnevale*, dicesi il giorno che precede il primo dì di quaresima, e anche più spesso di tutti quei giorni precedenti al giorno del carnevale, ne quali si festeggia. Љ. С. Ђорђевић: Матија Дивковић (р. 6—7): „Као пострижник ишао је без сваке сумње у Италију на школовање. То потврђује његово добро знање латинског и талијанског језика“. „Почетком 1611 иде у Млетке да штампа оба та дела“. Мени није била ни мало јасна Дивковићева *велианоћ* сама по себи а још мање у значењу фебруара. Из свега овога је јасно, да она значи: покладну ноћ, покладе, *Fastnacht*, *der grosse Fastelabend*, *Fasching*, *carnevale*, *vigilia*, *le veglie*,

па како су ове ријечи добиле, готово све, значење цијелих месојеђа, а месојеђе се готово покривају са фебруаром, могло се њој дати значење фебруара. Маретићева је слутња дакле, с те стране, била исправна; овим је ствар објашњена.

У Акад. рјечн. s. v. *ноћ* нема ни једнога примјера, да би ко покладну ноћ звао великом. И сам је Дивковић оставио тај назив касније и узео вељача. Није било ни подлоге код нас, да народ покладну ноћ назове великом. Због тога ја држим, да је велианоћ у свему само Дивковићев покушај.

А да су се вељачи изгубиле јаке домаће везе с другим ријечима, видимо, да бисмо лако пали у заблуду да је изводимо од *vigilia* или *veglia* као што је коризма од *quadragesima*.

*

е) **Вељача од вељати у другом значењу.** Вељача у значењу маџега вељања не може се директно употријебити у значењу Вукових бабиних укова. Зато о томе треба нешто рећи. „Мачке се вељају“ рекли смо да је дошло од значења „Мачке се стискују“. Док је коријен *vel* био у употреби са својим првобитним значењем *стискивати*, дакле вељати = стискивати, могла се именица *вељача* употребљавати и независно од маџега вељања за студен, која изненада *наваљује и смрзава, стискује*, као што се баба смрзла, паче окаменила. Исп. у Вука s. v. *пириватра*: „али у том *стегне мраз* а смркне се... и тако он.. обумре од *зиме*;“ — Б. И. s. v. *мраз*: „Како је пас, *скуивши се у клуко на мразу од зиме*, рекао да друге зиме не ће чекати без куће“. А познато је и иначе да зима понајвише стеже, стискује, а топлина раширује. Да је мјесто вељача „стискача“, не би нас ни мало сметало: *стискача: 1) вријеме у које се мачке стискују; 2) вријеме, у које зима стискује. И сасвим је лако разумјети назив вељача бабиним уковима од глагола, јер је то *студен, зима, цича*, именице женскога рода, које тамо лијепо могу замјењавати именицу вријеме.

Највећма је мучило што би вељача у значењу: „вријеме у које се мачке вељају“ означивала именицу средњега рода: *вријеме*. Али ријеч *дбб, ддби* у старини може значити и *вријеме уојће*, а ријеч *ддба* је и женскога рода у чакаваца од старине, ипак и од штокаваца у два славонска писца 18 в: Ј. С. Ратковића и писца Надодања, у рјечницима Бјелостјенчеву, Јамбрешићеву, Волтиђијеву (Акад. рјеч.); у Словенаца, у осталих Словена. Дакле *вељача* = доб, доба (f.) у којој се вељају мачке.

Сад да прегледамо тачно именице на — ача од глаголâ (набројене под д); да се види да све означају именицу женскога рода α) *сѣрава*: вијача, гаргача, гребача, дрљача, огребача, прљача, сапињача, трепача; *марама*: завијача. повезача; *крѣа*: испирача; награђача; *ѵоњава*: покривача; *канѵија*: хајкача; *ралица*: прахача, — β) *долина*: вртача; пита = гужвача, (навијача); *обуѣа*: (у Горњој Крајини нијесу обуѣа само ципеле као у Вука, *Beschuhung*, него све што се на ноге навлачи, не мање чарапе и натикаче него опанци и чизме, како по Акад. рјеч. стоји и у Беле и Волтиѣија и како је у рус.): назувача, натикача; *сѣрава*: обарача; *слина*: пљувача; *колиба*: превијача, с авијача; *кошуља*: приметача; *ѵоњава*: простирача; *ѵиѣа*: савијача; *јама*: ривача; — γ) *лоза*: осипача; *вељача*: превртача; *дјевојка*: удавача; *шљива*: цјепача; *вода*: вртача; *одјеѣа*: премитача; *сѣрава*: зујача; σ) *жена*: нарикача, тумарача, заврзача; *свијеѣа*: тумарача; *крушка*: пљускача; *красѣа*: пљускача; — ε) *кљуѣа*: дјељача; *сѣрава*: махача, стојача. Једину сам потпирачу прескочио, а то може бити: *цјеѣка*, цјепаница, главња, хватљика.

ж) **овељача, авељача**. Држим, како је од *невеѣ (ср. *ἐννέειν*, повет) настало *девеѣ* према десет (још у балт. слов. зај.; исп. BEW 189) и још ближе по времену и наликости, како је у нашем језику од *ѣај* постало *оѣај* према *овај* и *онај* од 15 вијека (Акад. рјеч.), тако је и од вељача настало овељача према мјесецу који је одмах иза ње: *ожујак*. Ожујак је познат од 17 в., али *ожица* долази већ у поч. 15 в., дакле је и ожујак морао већ онда имати о- мј. л-. Ова појава, да ожујак долази поред лажак, *ожица* поред жлица, а тако је и *осјен* поред сјен (осјен има свој разлог у осјенити), дјеловала је јамачно, да је и друга која ријеч, без тјешње везе с оваквима, добила о-; тако се у *Зрмањи* говори: *одлјешо* и *оглијешо* мј. длијето или глијето, а у *Плавну* *одлјешо* и *длјешо*. У Плавну се каже и *осен* од *чељадеша*.

Авељача је могао рећи ко када мјесто овељача, да покаже да у њој има свакаква времена, свашта, *свакога авеља* (види авељ у А. р.).

*

Резулѣаш. Коријену *vel 1, drängen, pressen, drücken; versammeln* припадају још: 1. *воље* ‚Kropf‘: скупљалиште (зрња, нездравих сокова), скупљена (кожа); 2. *волъ* ‚Ochs‘: castratus, compressis (testiculis); 3. *ваљашѣ* (сукно) ‚walken‘ (чинити да) се стисне; 4. *вељача* ‚Februar‘: доб (доба f.) у којој се мачке вељају (соѣunt, стискују се); ‚бабини укуви‘ цича која стискује.

Ђ. Грубор.